

ИНТЕРВЈУ СО КРАСИМИР КАНЕВ

Опишете накратко положението с правата на малцинствата в България

За малцинствата в България е трудно да се обобщава, защото те са много различни в зависимост от техния брой, участие във властта, социално положение, местоживеене, нагласи към тях на мнозинството, стереотипи, през които то ги вижда, дискриминация, на която са подложени и възможности за упражняване на правата, гарантиращи тяхната етническа, религиозна и културна самобитност. Ако разгледаме ситуацията на всяко едно малцинство от гледна точка на тези фактори, ще получим една доста пъстра картина. От гледна точка на социално положение и дискриминация, без съмнение най-зле е положението с ромите. От друга страна обаче, поради големите етнокултурни различия между ромите и мнозинството, както и поради големия им брой, те нямат проблем с признаването им като малцинство и имат, макар и незадоволително с оглед на броя им, но все пак някакво участие в органите на местната власт. От гледна точка на признаване, участие във властта и възможности за упражняване на техните права, турците стоят сравнително добре, макар че има сериозни проблеми със стереотипите, през които мнозинството гледа на тях, както и със социалното им положение. Проблем със стереотипите на възприемане имат и евреите, макар че тяхното социално положение е относително високо и нямат проблем с признаването на тяхната самобитност. Най-добре приети изглеждат арменците, които са и с относително добри възможности за упражняване на техните етнокултурни права. Най-сериозният проблем на македонците в България е тяхното признаване, отричането на тяхната самобитност като народ и като малцинство. Дискриминацията, на която те са подложени е обикновено свързана с изявата на тяхната македонска идентичност. Ако не я изявяват, рискът да бъдат дискриминирани клони към нула. В това отношение тяхната ситуация е доста по-различна от тази на ромите, при които от основно значение е това, как ги възприемат околните, независимо от това как те се самоопределят.

- Ако трябва да поставите оценка на държавата за това как изпълнява подписаните международни договори за правата на малцинствата, колко бихте и писали и защо?

Трудно е да се напише оценка в цифри, но тя в никакъв случай не би била висока. Законите гаранции за правата на малцинствата в България са на едно от най-ниските равнища в Европа. На относително високо ниво е единствено законодателството, гарантиращо защита от дискриминация. Във всяко друго отношение обаче законодателните гаранции са или на минимума, или има открито противоречие с международното право за защита на малцинствата. Пример за последното е забраната за образуване на партии на етническа и религиозна основа, която открито нарушава редица разпоредби на ратифицирани от България международни договори. Тя нарушава правото на свобода на сдружаване и е открито дискриминационна, при това по един унизителен за малцинствата начин. В България можете да образувате партия освен на идеологическа, на всякаква друга социална основа (работническа, селска, бизнес и пр.), на полова основа (партии на българските мъже, на българските жени), на основата на заболяване (партия на сърдечно болните), дори на бирена основа, но не можете на етническа или на религиозна основа. България е единствената страна в Европа, в която подобна разпоредба е установена на най-високо конституционно равнище и за прилагането на която са предвидени наказателноправни санкции. При това те се прилагат – миналата година имаше двама осъдени за опит да образуват партия на религиозна основа. Има и други противоречия на националното законодателство с международните норми за защита на малцинствата – например по отношение на възможностите да общуват на родния си език с органите на властта, да изповядват своята религия или да бъдат защитени от расистко слово на омраза.

Що се отнася до прилагането на международните и на националните норми за защита на малцинствата, то у нас е избирателно и дискриминационно. Нормите за признаване на малцинствата, които изхождат от принципа на свободното самоопределение, се прилагат по отношение на всички, но не и по отношение на македонците. Майчиният език в общинските училища се преподава само за някои малцинства, но не се преподава за

други. Някои малцинствени групи, като например ромите, са подложени на незаконна дискриминация във всички сфери на социалния живот.

- България подписа Рамковата конвенция, но, ако въобще я прилага, то македонците са изключени от нея. Как оценявате положението на македонското малцинство в България и отношението на властите към него?

Македонците са единственото малцинство в България, за които идеологията и практиката на тоталитарния комунистически режим от времето на „възродителния процес“ е все още в действие. Единствено по отношение на македонците българската държава е категорична, че тяхната идентичност следва да се определя не от тях самите, а от държавата. Точно както при турците в миналото – когато започнаха да ги преименуват, властите решиха, без да ги питат, че те всъщност не са турци, а българи. С други думи, както в много други отношения по времето на комунизма, действа принципа, че това, което не трябва да го има, него го няма. Същото е и с македонците днес.

По отношение на правата си, македонското малцинство в България още не е пресякло стартовата права – неговото признаване. Може би в индивидуално качество и особено когато не се самоопределят етнически, македонците не са обект на такава дискриминация, като например ромите, при които няма значение как се самоопределят. Но в момента, в който започнат да говорят за себе си като за малцинство, те са подложени на системна дискриминация и отричане на всякакви техни права: на събрание, на сдружаване, на изучаване на родния език в училище, на достъп до национални медии, на зачитане на собствената култура и история, на представителство в държавните и общински органи за интеграция на малцинствата – всичко онова, което другите малцинства в България в една или друга степен имат.

- Въпреки, че при преброяванията голям брой български граждани се самоопределят като македонци държавата официално отрича съществуването на македонско малцинство. Това се аргументира по различен начин, но консенсуса на четирите власти

(включвайки и медиите) за несъществуването на такова малцинство е факт. Каква е причината за това и откъде може да се очаква промяна?

Причините за непризнаването на македонците като малцинство в България са много и част от тях са дълбоко вкоренени в българската история и национално самосъзнание. Те трябва да се изследват и в по-широк балкански контекст. Преди всичко, македонците са близки по език, религия и култура до българите. От друга страна следва да се има предвид широко практикуваните във всички наши съседни страни асимилационни политики, които са постигнали значителен успех. И тъкмо това е едно голямо изкушение, особено когато става дума за народ, който е толкова близък по език, религия и култура.

Балканите са регион, в който формирането на държавите като етнонационални държави става на относително по-късен етап. Този път в другите европейски региони бе извървян на доста по-ранен етап. Самият процес протече при едно значително смесване на доста различни народи, религии и култури. Нека не забравяме, че само допреди 80 години в нашия малък по площ регион са били в относително широка употреба пет азбуки. Представени са повечето от световните религии, при това с относително големи общности. Как от тази смес получавате държави, формирани около един етнос? Чрез войни, геноцид, етническо прочистване и асимилация – това са все неща, опитвани до ден днешен в различните балкански страни. Нещо познато, практикувано, широко прието и навлязло дълбоко в механизмите на социализация и в културата на общуване.

Откъде може да дойде промяната? Преди всичко от осъзнаването на грешките и пороците. То е възможно, макар и трудно, така както бе възможно, макар и трудно, да се признаят пороците на комунизма и да се тръгне по друг път. Може би е въпрос на смяна на поколенията, както и на едно по-интензивно равноправно общуване помежду ни. Във всички случаи международната общност има да изиграе важна роля в този процес. Поради това е важно да се общува с международните институции, с правозащитните органи и организации.

- При преброяванията през последните 60 години броя на македонците падна от 187 000 до 5071. Това очевидно не безпокои държавните органи, дори напротив. Изчезват ли македонците или цифрите са обект на манипулация?

Цифрите от последните две преброявания не са достоверни, тъй като и двете преброявания бяха проведени в атмосфера на официално отричане и репресии срещу македонците. Вероятно и част от данните са манипулирани. Но следва да се вземе предвид и асимилацията, продължила с различни средства през по-големия период на комунистическия режим, както и в посткомунистическия период. Само преброяване, проведено в условията на свободно самоопределяне след едно официално признаване на македонското малцинство и гарантиране правата на македонците може да покаже техния точен брой.

- При пробното преброяване през септември 2009 г. различни националистически групи предизвикаха скандал поради наличието на подграфа „Македонец“ и в резултат бяха уволнени петима ръководители и специалисти в НСИ, а подграфата бе премахната. Поради това голям брой македонски организации в страната обявиха предстоящото преброяване за предварително опорочено. Какъв е вашият коментар по този случай?

Това бе един грозен и срамен епизод, както и една ясна индикация, че властите не са променили своите нагласи към публичните изяви на македонска идентичност. Предстоящото преброяване няма да даде точния брой на македонците не само поради това, че няма да има специална графа „македонци“. Това дори не е основната причина – основното е отказът на властите да признаят официално македонската идентичност и техните нагласи към репресии спрямо нейните изяви. Трудно е да се очаква, че, знаейки официалното отношение на властите, историята на репресиите срещу публичните изяви на македонците и почти неограничените възможности на специалните служби днес да следят неудобните на властта, хората, без да се замислят, ще се самоопределят като македонци.

- Очаквате ли предстоящото преброяване да мине без ексцесиите, които наблюдавахме при последното, когато дори имаше скалъпено за пред медиите следствие срещу ОМО „Илинден“-ПИРИН заради призива ѝ към македонците да се самоопределят без страх такива каквито се чувстват?

Допускам, че откритите репресии, ако изобщо ги има, няма да са толкова драстични колкото в миналото. Те изобщо се посмекчиха през последните години, макар че властта никога не изтри изцяло кръвта от окото. Но нека не забравяме откъде тръгнахме в началото на 90-те години, когато един главен прокурор, върховният блюстител на законността в България, разпореждаше на полицията физическа разправа със събраните за да се веселят на Роженския манастир мирни хора само заради това, че се самоопределяха като македонци. И се гордееше с това.

- Какво смятате, че може и трябва да се направи, за да се гарантира достатъчно правото на самоопределение в страната?

За да се гарантира правото на самоопределение е необходимо да се направи много малко, и то не струва нищо на властите. Те трябва преди всичко да кажат, че македонци в България има. На второ място, трябва да бъдат официално регистрирани македонските организации; тяхното не регистриране под измуквани от пръстите предлози е едно от най-грозните петна върху съдебната власт. На трето място, трябва да се даде възможност на хората, които се самоопределят като македонци, да участват пълноценно и равноправно в политическия и обществен живот на България. И най-сетне, трябва да се гарантират техните права поне в оня минимален обем, в който са гарантирани за другите малцинствени общности – да ползват и изучават своя език, да изявяват свободно своята култура и да празнуват необезпокоявани своите празници.

Нищо от това не заплашва по никакъв начин сигурността на българската държава. Напротив, както стотици пъти е потвърдено в новата история, заплаха за мира и сигурността е тъкмо потъпкването на правата на хората. В България, по една инерция от миналото, когато се каже „национална сигурност“ се мисли за милиционер с кожено яке и куче, а не за свободни хора, имащи възможност да изразят и да утвърдят себе си по един

позитивен начин в една загрижена за благоденствието на всеки обществена среда. Малко е нелепо да мечтаем за раздяла с милиционера с кучето тъкмо сега, когато държавното управление е пълно с тях, но аз съм убеден, че не е далеч деня, когато ще им кажем последно сбогом. Ако не ние – със сигурност нашите деца.

- Как БХК помага на представителите на македонското малцинство да защитят правата си?

По отношение на македонците, както и по отношение на всяко друго репресирано малцинство, БХК като правозащитна организация изпълнява своя обществен дълг да подпомогне тяхната защита. Това ние правим с всички средства, с които една неправителствена организация разполага: изследване и оповестяване на нарушенията на техните права, правна защита на пострадали от подобни нарушения, застъпничество за признаване на македонското малцинство и за разясняване на положението на македонците в България пред международни органи в рамките на ООН, Съвета на Европа, Европейския съюз и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа. Нашата организация се ангажира със защита на правата на македонците в България още от самото си създаване. И това се вижда добре от нашите доклади, от нашите публични изяви, както и от нашите ангажименти за правна защита по редица дела в Европейския съд по правата на човека в Страсбург.

- Какво бихте искали да кажете на македонците в България и на читателите на македонски глас?

Бих искал да им пожелаая да намерят верния баланс между желанието за заслужено утвърждаване на своето достойнство, самобитност и гордост и отговорността към своите семейства и приятели. Бих искал също така да им вдъхна надежда за един по-достоеен живот на равноправни граждани на нашата страна, при това в най-скоро време. И, най-сетне, бих искал да ги приканя да участват в предстоящото преброяване и да положат усилия техните отговори на въпросите да бъдат вярно отразени.

МГ